

A túra kiírója:

Helyiipari Természetbarát Egyesület

3525 Miskolc, Vologda u. 20. 3/1.

Az anyagot összeállította:

Kiskun Magda túravezető

A túrák bejárásában részt vett:

Kerekesné Szücs Katalin DTSK

Rácz Győző Bánrévei VTBK

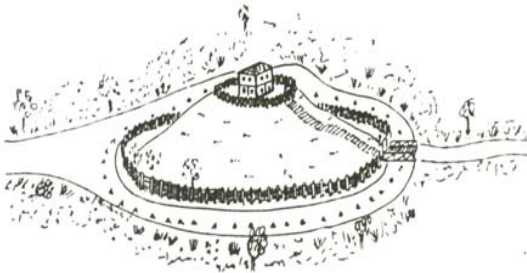
Kiadó: B.-A.-Z. Megyei

Természetjáró Szövetség

Felelős vezető: Rakaczky István elnök

TÚRÁK

AZ ABAÚJI FÖLDVÁRAKHOZ ÉS VÁRAKHOZ

Miskolc, 2003.

Megyénk várakban igen gazdag. Településeink határában elérhető közelségben mindenütt találunk legalább egy várat, várromot, vagy földvárat. Mivel földváraink történelmünk távoli korában fontos szerepet játszottak, szükségesnek látjuk, hogy ezeket a várakat, vagy legalább azok egy részét a turisztársadalomnak bemutassuk, azokról némi ismeretanyagot nyújtsunk.

Ilyen célzattal hirdetett túrát elsőként a Bánrévei Vasutas Természetjáró Baráti Kör 2000. évben, majd 2001-ben újból meghirdették és újabb földvárakat kerestek fel túráik során.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Természetjáró Szövetség 2002. évben érdemesnek látta ezt a kezdeményezést támogatni, és a bánréveiek gesztorsága mellett megyei túramozgalmat indítani a földvárak megismerésére.

2002. évben az érdeklődő természetjárók három észak-borsodi túra keretében ízelítőt kaptak a terület földvárairól úgy, hogy közben alig járt útvonalakon ismerkedtek a természet szépségeivel.

2003. évben a Helyiipari Természetbarát Egyesület vállalta az abaúji földvárak és várak bemutatását. Főleg azokat, amik kevésbé

ismertek, távoli eldugott helyen szerényen húzódnak meg évszázadok óta.

2004. évben a dél-borsodi földvárak bejárásával folytatjuk a sorozatot, melyet a Diósgyőri Természetbarát Sport Klub fog vezetni.

Földváraink nem tartoznak a megcsodált látványosságaink közé. Túráink során gyakran érintünk olyan halmokat, fennsíkokat, amit a térképén földvárként jelölnek. Még a természetjárók is ritkán figyelnek fel rá, mivel alig lehet belőle látni valamit, esetleg egy nagyobb dombot árkokkal körülvéve, sok esetben már árok sincsen. Bezzeg egy kővár falakkal, tornyokkal, rejtelmes alagút mesékkel, az igen, az felkelti kíváncsiságunkat. De amikor beteltünk ezen érdekességekkel, akkor forduljunk más, új élmények felé, mivel földváraink az őskorról, a honfoglalásról, és az államalapításról szólnak, ha faggatjuk őket.

ABAÚJVÁR

Az 1976-1981-es ásatások után tisztázódott, hogy a vár sánca alatt őskori, késő bronzkori és császárkori leletek tanúskodnak a korábbi idők telepeiről. A vár belső területén viszont románkori település nyomait tárták fel. Ez egy kőalapozású kváderkövekből épített félköríves szentély-záródású románkori esperesi templom volt. A templom körül összesen 786 sír került napvilágra. A sírokból kiemelt leletek a temető 12-13. századi használatára utalnak.

Az ásatók a gerendaszintek és a gerenda-szerkezet ismeretében elkészítették a sánc elvi rekonstrukcióját is, mely szerint a sánc alapszélessége 23 m lehetett, megmaradt magassága pedig 5 m. A számítások szerint a ma ismert kézimunka normák és optimális idő figyelembe vételével száz embernek kb. két év és három hónap kellett a sáncszerkezet elkészítéséhez.

A vár története:

Az abaúji vár építésére történeti adatot nem ismerünk. Kézai Simon (1358) szerint Aba Sámuel király (1041-1044) építtette. Az észak felé vezető főútvonal mellett épült vár az Újvár nevet kapta, amely az újvári ispánság és kezdetben az esperesség székhelye lett. Újváron

találkozott össze 1046-ban az Oroszországból jövő Endre és Levente a lázadó Vataival és társaival. 1106-ban Álmos herceg Lengyelországból sereget behozva elfoglalta, mire Kálmán király ostrom alá vette. Az ostrom megbékéléssel végződött. 1242. február 2-án azon várak között sorolják fel, amelyet a tatárok még nem tudtak elfoglalni. A tatárjárás után IV. Béla intézkedik a vár őrzéséről, az újonnan épített várak mellett azonban elveszítette jelentőségét. Az 1400-as évek után Újvárat már csak faluként említik, várként többé nem szerepel.

TELKIBÁNYA – TEMPLOMDOMB ERŐDÍTETT TEMPLOM

Az 1867-es protokollum (református egyházi jegyzőkönyv) szerint a 15. század közepén a várost megszállva tartó husziták (csehek) erődítették meg a templomot, ... „azt árokkal körülvéven abból oltalmazták magukat”.

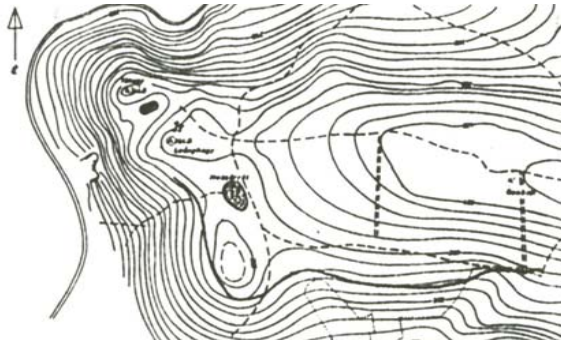
A mára fennmaradt sáncvár elhelyezkedése, alakja és típusa alapján középkori eredetű. Pontosabb adatokat csak ásatással nyerhetnénk koráról, de mivel az egykori vár belső területét teljes egészében a jelenleg is működő

temető és a viszonylag nagy méretű templom foglalja el, így egyenlőre a terület jövőbeli régészeti kutatása nem várható.

BOLDOGKŐVÁRALJA – TÓHEGY ŐSKORI VÁR

A Magoska (734 m) nyugat felé fennsíkká szelődül, amelyen három különálló csúcs alakult ki. Északnyugat felé a legszélső a Tóhegy (344 m) középső a Leányhegy (354 m), a harmadik külön nevet nem kapott.

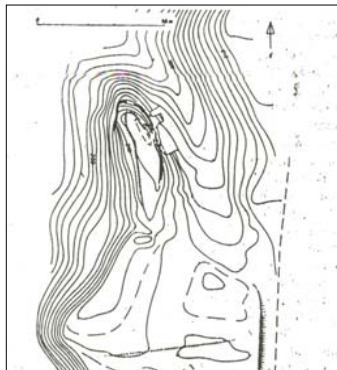
A csúcsok között egy-egy tó található, amelyek csak esőzések után telnek meg. A Mozsár-rét tavának érdekesség az, hogy partját egy-, másfél méteres magasságban kövekkel rakták körbe, ma

már nem deríthető ki, ez mikor történt.

1896-ban ásatott a területen Mihalik József. Az Ő idejében még legeltetés folyt ezen a helyen, így áttekinthetőbb volt a fennsík. Ő írta le a telepet védő kőszáncot, ami ma már nem mindegyütt követhető a sűrű bokrok miatt. Mihalik tizenkét napos ásatást végzett, és több leletet gyűjtött a Tóhegyen és a Leányhegyen egyaránt. Itt cserepek, kőeszközök kerültek elő, amelyeket a kőkorszakból származtattak. A sánc viszont későbbi, tehát fiatalabb építésű, minden bizonnyal a késő bronzkor embere emelte. Az őskori telepet tehát kőszáncsal védték, ennek eddig felderített hossza 1650 m, belső magassága néhol eléri az egy métert, és erősen szétomlott. Tisztán kőből áll úgy, hogy néhol még a növényzet sem tudott rajta elterjedni, többségében azonban igen sűrű, tüskés, bozotos erdő fedi, amely a Leányhegyet is beborítja. A Tóhegyről viszont szabad a kilátás minden irányba. Ideális védelmi terület a fennsík, amelynek két oldala meredeken zuhan alá, egyik pedig védte a kőszáncot, és a hajdan benne lakókat. A természet adottságait leleményesen kihasználó őseinket csodálhatjuk ebben az őskori településformában.

FELSŐDOBSZA VÁRDOMB

Ha a térképet nézzük, akkor egy védelmi vonalat fedezhetünk fel, egy földvárláncot. Ha Miskolcra észak felé haladunk: Felsőzsolca, Onga, Újcsalános, Felsődobosza, Hernádbúd, Leányhegy, Tóhegy, Süllyedt-Bánhegy,

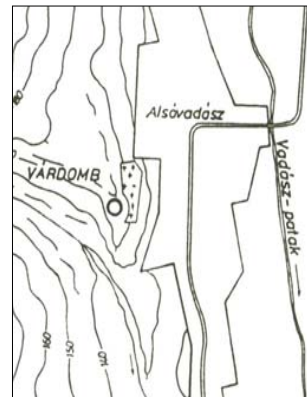
Telkibánya, és Abaujvár földvárait találjuk. E települések között járva még az avatatlan szem is felfigyelhet olyan terepváltozatra, amely hajdan erődítés-, vagy földvárként szolgált. Felsődobosza is egyik láncszeme lehetett ennek a védelmi vonalnak.

Legkorábbi ismert adataink szerint 1835 körül a „halmokban” több felsődoboszai lakos ástott. A századforduló idején (20. sz.) néhány helyen egyaránt kőkori földvárként és gazdag bronzkori telepként szerepelt. A legújabb kormeghatározás már a középső bronzkorba helyezi a lelőhely korát.

Felsődobosza községtől délkeletre a meredek part felett széles fennsík terül el. Ennek szélén különálló, keskeny, hosszan elnyúló gerinc ugrik ki, a Várdomb. A domb erősen bolygatott, az egykori földvárnak ma már csak erősen megcsönkített maradványa áll. Jelenlegi hossza kb. 40 m, szélessége 8 m, felszíne sima, füves. A keskeny gerinc oldala körös-körül igen meredek, többnyire szakadékos. Az újkorban sokat lebányásztak belőle, keleti oldalába négy pincét vágtak.

ALSÓVADÁSZ VÁRDOMB

Az 1906-os, alsóvadászai Várdombon végzett ásata-sokból 364 db őskori tárgy került be a Magyar Nemzeti Múzeumba. Ezután még két feltárásról számoltak be. 1979-ben Simán Katalin vezetésével hitelesítő-letmentő ásítás

keretében egy 5x5 méteres terület 3 m mélységig történő kutatására került sor, ahol az érintetlen talajig jutottak el. Egymás alatt öt települési réteg bontakozott ki, mind-egyikben egy-egy ház maradványait tárták fel.

Alsóvadász község központjától nyugatra a falu széle feletti dombtető déli összekeskenyedő nyúlványát nevezik Várdombnak. A domb déli oldalába borospincéket vájtak, a község felé eső keleti oldalában pedig temető található. A Várdomb alakja szabályos kör, árokkal körülvéve. Az ásatás eredményei szerint a kora bronzkori hatvani kultúra lakói telepedtek meg a dombon.

FELSŐVADÁSZ VÁRDOMB

A hely Várdomb elnevezése már általánosnak tekinthető, de még előfordul a korábbi „Földvár”-ként történő szerepeltetése is.

A lelőhelyet először Szendrei (Wágner) János említette 1879-ben, majd több régész is ismertette, hol földvárként, hol várként.

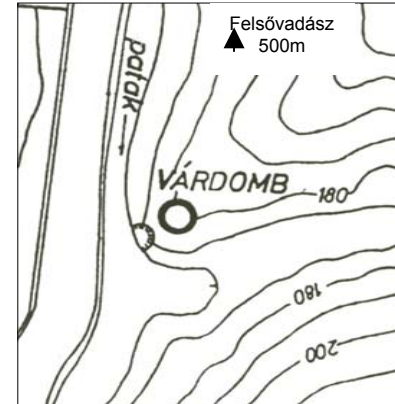
1978-ban homokbányát nyitottak a Várdombon, ahol ekkor több cserép került elő.

A terepbejárás alapján talált leletek az újkőkori bükki kultúrába és a bronzkorba voltak sorol-

hatók. 1982-től 1984-ig három éven át folyatóságos ásatásokat vezetett S. Koós Judit.

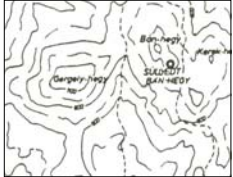
Viszonylag nagy számú és gazdag leletanyag került elő, melyek között agyag-, kő-, és csonteszközök, állatfigurák és különféle használati tárgyak, továbbá kilenc csontvázás sírt is sikerült feltárni, amelyből kettő rézkori, a többiek pedig bronz-koriak

voltak. A vár alakja hosszúkás, ovális, hossza 90-100 m, szélessége 50 m lehetett. Északkeleti oldalán a folytatódó fennsík felől mesterséges árok védte. Ez ma már annyira betöltődött, hogy a vártetőhöz viszonyított mélysége alig egy méter körüli. Az ásatás magának az erődítésnek a vizsgálatára nem terjedt ki.

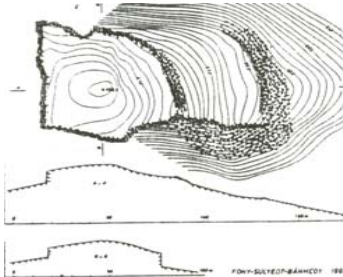
FONY - SÜLLYEDT-BÁNHEGY ŐSKORI

Erre a lelőhelyre irodalmi adatot nem ismerünk. Első ízben 1982-ben említették, hogy a Bánhegyen sánc van. Kormos Sándor hejcei lakos a település történetével foglalkozva említi a Bán-hegyet, mint amelyen valószínűleg őskori vár van. 1993. aug.

végén járták be a hegyet, és az ún. Süllyedt-Bánhegyen valóban egy őskori sánccal is erősített lakótelepet találtak, melyet nem sokkal később felmértek.

A képen látható település alsó és felső részén, a felszínen sok őskori cserép található jelenleg is. Közlebbi kor-meghatározásra alkalmas darab

egyenlőre nem került elő. A sánc-vár korára vonatkozóan földrajzi helyzete alapján leginkább a késő bronzkor jöhet számításba. (Nováki-Sándorfi)

HERNÁDBÜD – VÁRDOMB ŐSKORI

Hernádbüd község északkeleti vége felett húzódik a Gata nevű széles dombhát, ezért találkozunk Hernádbüd-Gata elnevezéssel is, meg Gibárt-Várdomb és Gibárt földvár jelöléssel is. Jelenleg Hernádbüdhöz tartozik.

Először Rómer Flóris jegyezte fel 1867-ben, mint árokkal körülvett őskori erődöt.

Azóta sokan bejárták és leírták.

A lelőhely egész környéke napjainkban szántó-föld, melynek következtében a földvárat nagy mértékben szétszántották. Az egész területen sok őskori cserép található a felszínen. A földvár a korai bronzkorba (hatvani kultúra) tartozik. (Nováki – Sándorfi)

A bronzkorra jellemző jelenségre Kalicz Nándor hívta fel a figyelmet, miszerint az erődített várhoz egy nagyobb nyílt telep is csatlakozott, és a kettőt mély árok választotta el. Ez az elrendezés a jelenlegi földvárainknál a mai napig felfedezhető.

T Á J É K O Z T A T Ó

Túrajelentés igazolása: A túravezető által, vagy egyénileg a legközelebbi helységben bélyegzéssel. A túrázókat és a várakat ábrázoló fényképeket is elfogadunk.

A közös túrákat több megyei egyesület meghirdeti, amely tartalmazza a szükséges adatokat.

Igazoló füzet beszerezhető:

- A Helyiipari TE-nél
- A Megyei Természetjáró Szövetségben
- A megye Tourinform irodáiban

A teljesítők bronz dombornyomású emlékplakettet igényelhetnek a Megyei Természetjáró Szövetségben

Érdeklődni lehet:

Kiskun Magda

telefon: 06-46-351-608, vagy a 06-30-417-0207

levélcím: 3525 Miskolc, Vologda u. 20. 3/1.

Megyei Természetjáró Szövetség Miskolc,
Selyemrét út 1. Ügyelet: keddenként 16.30-19
óra között. Tel.: 46/504-778.

A FÖLDVÁRAK FELKERESÉSÉNEK IGAZOLÁSA

ABAÚJVÁR
vár

TELKIBÁNYA
templomdomb

BOLDOGKŐVÁRALJA
Tóhegy

FELSŐDOBSZA
Várdomb

ALSÓVADÁSZ
Várdomb

FELSŐVADÁSZ
Várdomb

FONY – SÜLLYEDT BÁNHEGY
őskori település

HERNÁDBÜD
Várdomb

Név:

Egyesület:.....

Lakcím